

۱۶-۱- پرداخت نقدی

۱۶-۱-۱- اسکناس و مسکوک

پول نقد به صورت اسکناس و مسکوک در دست اشخاص، شناخته شده‌ترین ابزار پرداخت می‌باشد که توسط آن تسویه مبادلات بدون نیاز به هیچ‌گونه نهاد واسطه‌ای انجام پذیر است. با لحاظ نمودن ایران چک‌های بانک مرکزی در آمار اسکناس و مسکوک منتشر شده، کل مبلغ اسکناس و مسکوک منتشره در سال ۱۳۹۱ به ۳۹۰/۴ هزار میلیارد ریال رسید. رقم اسکناس و مسکوک در دست اشخاص (با احتساب ایران چک بانک مرکزی) با ۲۵/۴ درصد افزایش از ۲۶۳/۲ هزار میلیارد ریال در پایان سال ۱۳۹۰ به ۳۳۰/۲ هزار میلیارد ریال در پایان سال ۱۳۹۱ بالغ گردید. بر این اساس، نسبت اسکناس و مسکوک در دست اشخاص به تولید ناخالص داخلی (به قیمت‌های جاری) معادل ۴/۷ درصد بود که ۰/۵ واحد درصد نسبت به سال ۱۳۹۰ افزایش نشان می‌دهد. همچنین، سهم اسکناس و مسکوک در دست اشخاص از نقدینگی در پایان سال ۱۳۹۱ با ۰/۲ واحد درصد کاهش نسبت به پایان سال قبل به ۷/۲ درصد رسید

در کنار توسعه ابزاری و کاربری خدمات بانکداری و پرداخت الکترونیکی، بانک مرکزی در سال ۱۳۹۱ با معرفی طرح‌هایی نظیر ساماندهی پرداخت‌های خرد، استانداردسازی چک و فرآیند صدور آن، ایجاد سامانه پیام‌رسانی الکترونیکی مالی (سپام) به عنوان زیرساخت ارائه خدمات بانکی، راه‌اندازی سامانه تبادلات مالی بین‌بانکی با استاندارد سوئیفت، راه‌اندازی سامانه فروش الکترونیکی اوراق مشارکت، استقرار کامل شبکه الکترونیکی پرداخت کارتی و آماده‌سازی زیرساخت مناسب متمرکزسازی پرداخت‌های دولتی، قدم‌های ارزشمندی را در جهت تحقق نظارت داده‌محور و کنترل فعالیت‌های شبکه بانکی کشور برداشت. همچنین، در راستای امنیت اطلاعات و پایداری خدمات ارائه شده در شبکه بانکی، سند راهبردی مرکز کنترل امنیت شبکه و فوریت‌های بانکی (کاشف) به عنوان کانون تخصصی و قابل اعتماد جهت به‌اشتراک‌گذاری، هماهنگی و تحلیل اطلاعات و رخدادهای امنیتی بانک‌ها و موسسات مالی و اعتباری ایجاد شد.

اشخاص به ازای هر فرد در سال ۱۳۹۱ معادل ۴۳۴۲ هزار ریال بود که نسبت به سال قبل ۲۴/۰ درصد رشد نشان می‌دهد.

و سهم آن از پول با ۰/۳ واحد درصد کاهش نسبت به سال قبل به ۲۹/۰ درصد رسید. مبلغ اسکناس و مسکوک در دست

جدول ۱۶-۱- اسکناس و مسکوک در دست اشخاص و نسبت آن به متغیرهای کلان

مبلغ (میلیارد ریال)	درصد تغییر سالانه	سهم از پول (درصد)	نسبت به تولید ناخالص داخلی (درصد)	مبلغ به ازای هر فرد (هزار ریال)
۱۳۸۹	۱۷/۱	۲۹/۷	۴/۷	۳۰۳۶
۱۳۹۰	۱۶/۹	۲۹/۳	۴/۲	۳۵۰۲
۱۳۹۱	۲۵/۴	۲۹/۰	۴/۷	۴۳۴۲

۱۶-۱-۲- سپرده‌های دیداری

۱۰۶۰۷ هزار ریال بود که نسبت به سال ۱۳۹۰، ۲۵/۷ درصد افزایش داشت. در سال ۱۳۹۱، با افزایش اسکناس و مسکوک در دست اشخاص و سپرده‌های دیداری، حجم پول با ۲۶/۶ درصد رشد از ۸۹۷/۶ هزار میلیارد ریال در پایان سال ۱۳۹۰ به ۱۱۳۶/۷ هزار میلیارد ریال در پایان سال رسید.

میزان سپرده‌های دیداری در پایان سال ۱۳۹۱ به ۸۰۶/۶ هزار میلیارد ریال رسید که نسبت به سال ۱۳۹۰، ۲۷/۱ درصد افزایش داشت. نسبت سپرده‌های مزبور به پول، نقدینگی و تولید ناخالص داخلی (به قیمت‌های جاری) در سال ۱۳۹۱ به ترتیب ۷۱/۰، ۱۷/۵ و ۱۱/۴ درصد بود. میزان سپرده دیداری به ازای هر فرد در سال ۱۳۹۱ مبلغ

جدول ۱۶-۲- سپرده‌های دیداری و نسبت آن به متغیرهای کلان

مبلغ (میلیارد ریال)	درصد تغییر سالانه	سهم از پول (درصد)	نسبت به تولید ناخالص داخلی (درصد)	مبلغ به ازای هر فرد (هزار ریال)
۱۳۸۹	۳۰/۳	۷۰/۳	۱۱/۳	۷۱۹۵
۱۳۹۰	۱۸/۹	۷۰/۷	۱۰/۲	۸۴۴۱
۱۳۹۱	۲۷/۱	۷۱/۰	۱۱/۴	۱۰۶۰۷

۱۶-۲- نظام تصفیه چک

تحویلی به اتاق پایاپای برای تسویه مبادلات بین‌بانکی از نظر تعداد ۰/۶ درصد افزایش یافت. همچنین، ارزش کل مبادلات انجام شده در قالب چک‌های عادی طی سال مزبور با ۲۰/۴ درصد افزایش به ۱۴۷۱۸/۷ هزار میلیارد ریال رسید. بر این اساس، میانگین مبلغ هر مبادله انجام شده از این طریق در سال ۱۳۹۱ معادل ۱۲۴۶۷۸ هزار ریال بود که در مقایسه با رقم سال قبل (۱۰۴۱۵۵ هزار ریال) به میزان ۱۹/۷ درصد افزایش نشان می‌دهد. همچنین، تعداد و ارزش مبادلات انجام شده از طریق چک‌های عادی به ازای هر فرد در سال ۱۳۹۱ به ترتیب ۱/۶ برگ و ۱۹۳۵۷۰ هزار ریال بود. وضعیت موجود می‌تواند نشان‌دهنده استفاده از چک‌های عادی برای پرداخت مبالغ

در سال ۱۳۹۱، در مجموع ۱۱۸/۱ میلیون برگ انواع چک با ارزشی معادل ۱۴۷۱۸/۷ هزار میلیارد ریال در اتاق‌های پایاپای اسناد بانکی سراسر کشور مبادله شد. حجم کل ایران‌چک‌های منتشره شبکه بانکی تحویلی به اتاق پایاپای اسناد بانکی در این سال تنها حدود ۶۰۰ برگ با ارزش تقریبی ۰/۶ میلیارد ریال و با میانگین ارزش ۱۱۰۴ هزار ریال به ازای هر مبادله بود.

چک‌های عادی عمدتاً شامل چک‌های رمزدار و چک‌های اشخاص می‌باشد. در سال ۱۳۹۱، چک‌های عادی

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۹۱

روبه‌رو شد. همچنین، نسبت ارزش کل مبادلات انجام شده در اتاق پایاپای اسناد بانکی به تولید ناخالص داخلی (به قیمت‌های جاری) در سال ۱۳۹۱ معادل ۲/۱ بود که در مقایسه با رقم سال قبل (۲/۰)، افزایش نشان می‌دهد.

بالاتر در مقایسه با ابزارهایی مانند اسکناس و ایران‌چک بانک مرکزی باشد. در مجموع، تعداد و ارزش مبادلات در اتاق پایاپای اسناد بانکی در سال ۱۳۹۱ به ترتیب با افزایش ۰/۶ و ۲۰/۴ درصدی

جدول ۱۶-۳- تعداد و ارزش مبادلات در اتاق پایاپای اسناد بانکی

درصد تغییر	مبلغ (هزار میلیارد ریال)		درصد تغییر	تعداد (میلیون برگ)		
	۱۳۹۱	۱۳۹۰		۱۳۹۱	۱۳۹۰	
-۷۹/۴	۰/۰۰۰۶	۰/۰۰۰۳	-۷۹/۰	۰/۰۰۰۶	۰/۰۰۰۳	ایران‌چک‌های صادره توسط بانک‌ها
۲۰/۴	۱۴۷۱۸/۷	۱۲۲۲۵/۲	۰/۶	۱۱۸/۱	۱۱۷/۴	چک‌های عادی
۲۰/۴	۱۴۷۱۸/۷	۱۲۲۲۵/۲	۰/۶	۱۱۸/۱	۱۱۷/۴	جمع کل

۱۶-۳- نظام پرداخت الکترونیکی

بود. بدین ترتیب، تعداد کارت‌های صادر شده به ازای هر فرد در پایان سال ۱۳۹۱ به ۳/۰ کارت رسید که نسبت به رقم سال قبل (۲/۳ کارت) افزایش داشت.

۱۶-۳-۱- توسعه ابزارها و تجهیزات پرداخت الکترونیکی

رشد قابل قبول تعداد ابزارها و تجهیزات پرداخت الکترونیکی در شبکه بانکی کشور در سال ۱۳۹۱ ادامه داشت. در این سال تعداد کارت‌های صادر شده توسط شبکه بانکی کشور با ۲۹/۷ درصد رشد به ۲۲۵/۸ میلیون عدد رسید. از این تعداد، معادل ۶۸/۶ درصد (۱۵۴/۹ میلیون عدد) کارت برداشت (کارت بدهی)، ۳۰/۶ درصد (۶۹/۱ میلیون عدد) کارت‌های پیش‌پرداخته (خرید/هدیه) و تنها ۰/۸ درصد (۱/۸ میلیون عدد) کارت اعتباری

جدول ۱۶-۴- تعداد ابزارها و تجهیزات پرداخت الکترونیکی

درصد تغییر	پایان سال		
	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
۲۹/۷	۲۲۵۷۶۴	۱۷۴۰۲۵	کارت‌بانک‌ها (هزار)
۱۳/۳	۳۰۱۷۳	۲۶۶۲۶	خودپردازها
۲۳/۱	۲۶۸۹۲۵۳	۲۱۸۴۲۳۷	پایانه‌های فروش
۰/۶	۵۳۱۱۷	۵۲۷۸۲	پایانه‌های شعب

جدول ۱۶-۵- ترکیب کارت‌های بانکی صادره توسط شبکه بانکی

تغییر سهم (واحد درصد)	سهم (درصد)		رشد (درصد)	تعداد (هزار)		
	۱۳۹۱	۱۳۹۰		۱۳۹۱	۱۳۹۰	
-۱/۸	۶۸/۶	۷۰/۴	۲۶/۴	۱۵۴۸۶۲	۱۲۲۵۶۳	کارت برداشت
-۰/۱	۰/۸	۰/۹	۱۲/۱	۱۷۵۹	۱۵۷۰	کارت اعتباری
۱/۹	۳۰/۶	۲۸/۷	۳۸/۶	۶۹۱۴۳	۴۹۸۹۳	کارت‌های پیش‌پرداخته

افزایش به ۵۳۱۱۷ دستگاه رسید. تعداد پایانه‌های فروش^(۲) طی این سال رشد ۲۳/۱ درصدی را تجربه کرد و به ۲۶۸۹ هزار دستگاه رسید. رشد سریع‌تر تعداد پایانه‌های فروش در مقایسه با خودپردازها نشان‌دهنده جهت‌گیری مناسب شبکه بانکی کشور

تعداد دستگاه‌های خودپرداز^(۱) طی سال ۱۳۹۱ با ۱۳/۳ درصد رشد به ۳۰۱۷۳ دستگاه رسید. تعداد پایانه‌های شعب نیز که برای دریافت یا انتقال الکترونیکی وجه از طریق کارت در داخل شعب بانک‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد، با ۰/۶ درصد

۲- Point of Sale (POS)

۱- Automated Teller Machine (ATM)

در گسترش بیشتر پرداخت‌های الکترونیکی در سطح کشور است. در پایان سال ۱۳۹۱، نسبت تعداد کارت‌های صادره به ازای هر دستگاه خودپرداز، پایانه شعب و پایانه فروش به ترتیب ۷۴۸۲، ۴۲۵۰ و ۸۴ کارت بود که با توجه به رشد تعداد کارت‌های صادره در مقایسه با رشد این تجهیزات در سال ۱۳۹۱، روند نسبت‌های مزبور برای همه ابزارها فزاینده بود.

۱۶-۳-۲- گسترش مبادلات الکترونیکی

در سال ۱۳۹۱، با توسعه بیشتر تجهیزات و فن‌آوری پرداخت‌های الکترونیکی، مبادلات الکترونیکی نیز رشد متناسبی داشت. تعداد و مبلغ کل تراکنش‌های انجام شده در شبکه بانکی طی این سال به ترتیب به ۶۵۴۴ میلیون عدد و ۱۳۴۲۱ هزار میلیارد ریال رسید. تعداد تراکنش‌های انجام شده از طریق خودپردازها و پایانه‌های فروش در سال مزبور نسبت به سال ۱۳۹۰ به ترتیب از رشدی معادل

جدول ۱۶-۶- تعداد و ارزش تراکنش‌های الکترونیکی در شبکه بانکی کشور

رشد(درصد)	مبلغ تراکنش‌ها(هزار میلیارد ریال)		رشد(درصد)	تعداد تراکنش‌ها(میلیون)		
	۱۳۹۰	۱۳۹۱		۱۳۹۰	۱۳۹۱	
۱۰۴/۸	۱۳۴۲۱	۶۵۵۴	۵۱/۳	۶۵۴۴	۴۳۲۴	کل تراکنش‌ها
۱۰۱/۶	۴۹۲۴	۲۴۴۳	۴۰/۴	۴۰۱۰	۲۸۵۵	خودپردازها
۱۴۴/۱	۵۶۷۳	۲۳۲۴	۸۰/۵	۲۳۵۵	۱۳۰۵	پایانه‌های فروش
۵۸/۱	۲۸۲۴	۱۷۸۶	۹/۷	۱۸۰	۱۶۴	پایانه‌های شعب

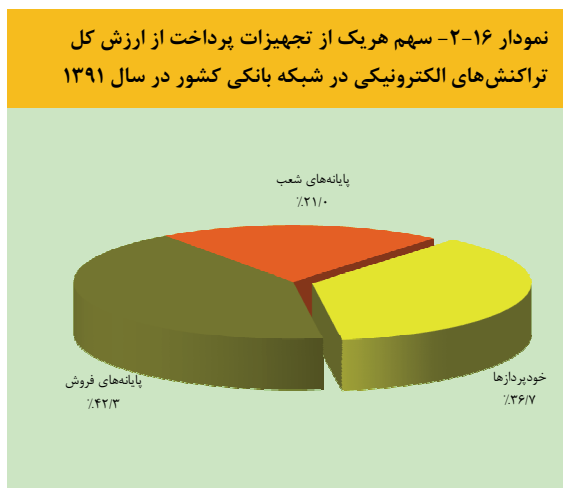
پرداخت در معاملات روزانه افراد است. انتظار می‌رود با گسترش بیشتر کارت‌های اعتباری و کارت‌های پیش‌پرداخته و دسترسی به پایانه‌های فروش در سراسر کشور، بر سهم تعداد تراکنش‌ها در پایانه‌های فروش افزوده شده و نقش پول نقد در مبادلات کاهش یابد.

در سال مورد بررسی، سهم پایانه‌های شعب از کل مبلغ تراکنش‌ها معادل ۲۱/۰ درصد بود. پایانه‌های شعب عمدتاً برای نقل و انتقال الکترونیکی و جوجه از طریق کارت بانکی در میان حساب‌های مختلف هر بانک و نیز انتقال بین‌بانکی و جوجه به کار می‌رود. استفاده از خدمات پایانه‌های شعب موجب کاهش

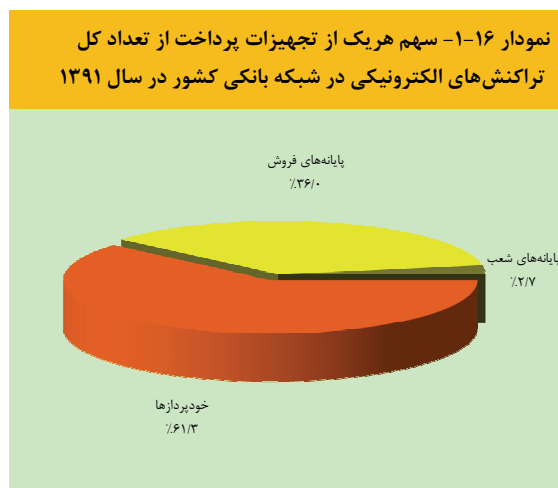
در سال ۱۳۹۱، علی‌رغم افزایش سهم تعداد و ارزش تراکنش‌های انجام شده در پایانه‌های فروش، کماکان بخش عمده تعداد تراکنش‌ها در خودپردازها انجام شد. در این سال سهم خودپردازها از تعداد و مبلغ کل تراکنش‌ها به ترتیب ۶۱/۳ و ۳۶/۷ درصد بود؛ با این حال، سهم پایانه‌های فروش از تعداد و ارزش کل تراکنش‌های انجام شده در پایانه‌های الکترونیکی کشور در این سال به ترتیب ۳۶/۰ و ۴۲/۳ درصد بود که نسبت به ارقام مشابه سال قبل (۳۰/۲ و ۳۵/۵ درصد) افزایش نشان می‌دهد. این عملکرد حاکی از افزایش اقبال عمومی به استفاده از پایانه‌های فروش و گسترش فرهنگ استفاده از ابزارهای نوین

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۹۱

از طریق خودپردازها و پایانه‌های فروش در سال ۱۳۹۱ به ترتیب با ۳۹/۷ و ۱۱۹/۱ درصد رشد نسبت به پایان سال ۱۳۹۰ به ۲۲۱۱ و ۲۰۶۷ میلیون تراکنش رسید. همچنین در این دوره، ارزش تراکنش‌های بین‌بانکی ابزارهای مورد اشاره به ترتیب با ۷۰/۳ و ۱۶۸/۸ درصد رشد به ۲۲۸۶ و ۴۸۴۳ هزار میلیارد ریال رسید. شایان ذکر است که در سال مورد بررسی، سهم پایانه‌های فروش از تعداد و ارزش تراکنش‌های بین‌بانکی به ترتیب به ۴۴/۴ و ۶۳/۱ درصد رسید که هر دو مورد نسبت به ارقام مشابه سال قبل (به ترتیب ۳۵/۹ و ۵۳/۸ درصد) افزایش نشان می‌دهند. بر این اساس، تعداد کل تراکنش‌های بین‌بانکی در مرکز شتاب با ۷۷/۳ درصد رشد به ۴۶۵۵ میلیون تراکنش و ارزش این مبادلات نیز با ۱۲۹/۴ درصد رشد نسبت به سال ۱۳۹۰ به ۷۶۷۵ هزار میلیارد ریال در سال ۱۳۹۱ رسید.

استفاده از وجوه نقد و انواع چک‌های بانکی برای انتقال وجوه شده است.

سهم بالایی از تراکنش‌های الکترونیکی در سطح شبکه بانکی کشور، تراکنش‌های بین‌بانکی است که از طریق شبکه تبادلات الکترونیکی بین‌بانکی (شتاب) انجام می‌گیرد. سهم مرکز شتاب از مجموع تعداد و ارزش تراکنش‌های انجام شده در شبکه بانکی طی سال ۱۳۹۱ به ترتیب معادل ۷۱/۱ و ۵۷/۲ درصد بود که نسبت به ارقام مشابه سال گذشته (۶۰/۷ و ۵۱/۱ درصد) افزایش قابل توجهی نشان می‌دهد. دلیل این امر، گسترش ابزارها و تجهیزات پرداخت الکترونیکی و همچنین ارائه خدمات متنوع بانکداری الکترونیکی (اینترنت‌بانک، تلفن‌بانک و ...) است که تمایل به استفاده از خدمات الکترونیکی بین‌بانکی را افزایش داده است. تعداد تراکنش‌های بین‌بانکی پردازش شده در مرکز شتاب

جدول ۱۶-۷- تعداد و ارزش تراکنش‌های بین‌بانکی پردازش شده در مرکز شتاب

رشد(درصد)	ارزش مبادلات(هزار میلیارد ریال)		رشد(درصد)	تعداد تراکنش‌ها(میلیون)		
	۱۳۹۱	۱۳۹۰		۱۳۹۱	۱۳۹۰	
	۷۶۷۵	۳۳۴۶	۷۷/۳	۴۶۵۵	۲۶۲۶	کل تبادلات شتاب(۱)
	۲۲۸۶	۱۳۴۲	۳۹/۷	۲۲۱۱	۱۵۸۳	خودپردازها
	۴۸۴۳	۱۸۰۱	۱۱۹/۱	۲۰۶۷	۹۴۳	پایانه‌های فروش
	۵۴۶	۲۰۳	۲۷۸/۷	۳۷۷	۱۰۰	سایر(تلفن ثابت، تلفن همراه، اینترنت، کیوسک و شعبه)

۱- ارقام شتاب شامل ارقام سحاب نیز بوده و در آمار کل تراکنش‌های الکترونیکی در شبکه بانکی کشور منظور شده است.

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۹۱

سال ۱۳۹۱ مربوط به مبادلات مشتری به مشتری (به ترتیب معادل ۹۶/۷ و ۴۲/۶ درصد) بود.

درصدی نسبت به سال ۱۳۹۰ به ۱۶۳۳۶ هزار میلیارد ریال بالغ گردید. سهم عمده تعداد و مبلغ تراکنش‌های سامانه ساتنا در

جدول ۱۶-۹- تعداد و مبلغ تبادلات در سامانه تسویه ناخالص آنی (ساتنا)

رشد (درصد)	مبلغ (هزار میلیارد ریال)		رشد (درصد)	تعداد (هزار)	
	۱۳۹۱	۱۳۹۰		۱۳۹۱	۱۳۹۰
۵۶/۵	۲۶۶۸	۱۷۰۵	-۶۴/۲	۳۴	۹۶
۲۴/۶	۶۹۶۰	۵۵۸۶	-۶۸/۴	۴۳۵۲	۱۳۷۷۹
۱۲۱/۹	۶۷۰۸	۳۰۲۲	۶۶/۵	۱۱۵	۶۹
۵۸/۴	۱۶۳۳۶	۱۰۳۱۳	-۶۷/۷	۴۵۰۲	۱۳۹۴۵

۱- این ارقام شامل اسناد پوششی و تبادلات تسویه‌ای بانک مرکزی نمی‌باشد.

۱۶-۴-۳- پایا

میلیون مبادله بانکی به ارزش ۱۷۵۷ هزار میلیارد ریال از طریق سامانه پایا در قالب دستور پرداخت واریز مستقیم انجام شد که در مقایسه با سال قبل رشد قابل توجهی از نظر تعداد و ارزش مبادلات داشت. همچنین، با آغاز به کار شرکت شاپرک، تعداد ۲۳۸/۸ میلیون تراکنش به ارزش ۲۸۱۴ هزار میلیارد ریال مربوط به تراکنش‌های پایانه‌های فروش در این سامانه تصفیه شد. به این ترتیب، در این سال حدود ۲۵۴ میلیون مبادله به ارزش ۴۵۷۱ هزار میلیارد ریال از طریق سامانه پایا انجام شد. پیش‌بینی می‌شود با گسترش پرداخت‌های گروهی و راه‌اندازی خدمات برداشت مستقیم و همچنین انتقال تسویه کلیه مبادلات پایانه‌های فروش به این سامانه، تعداد و ارزش مبادلات پایا با افزایش قابل توجهی روبه‌رو شود.

سامانه پایاپای الکترونیکی (پایا) که در دی ماه ۱۳۸۸ به صورت آزمایشی آغاز به کار نموده بود، در سال ۱۳۸۹ به صورت کامل عملیاتی گردید و در فاز اول، هسته واریز مستقیم این سامانه برای پردازش دستور پرداخت‌های انفرادی و انبوه مورد بهره‌برداری قرار گرفت. در همین سال و به منظور پوشش پرداخت‌های انبوه تجاری، استاندارد پرداخت‌های گروهی آن تدوین و به شبکه بانکی ابلاغ شد. بر این اساس، از سال ۱۳۸۹ به بعد، سامانه «پایا» در کنار دو سامانه «ساتنا» و «سحاب» برای پوشش انواع انتقال وجه الکترونیکی در کشور فعال شد که سامانه‌های «ساتنا» و «پایا» برای انتقال‌های حساب به حساب و سامانه «سحاب» برای انتقال‌های کارت به کارت مورد استفاده قرار گرفتند. براساس ارقام موجود، در سال ۱۳۹۱ حدود ۱۵/۰

جدول شماره ۱۶-۱۰- تعداد و ارزش تراکنش‌های پایا

رشد (درصد)	مبلغ (هزار میلیارد ریال)		رشد (درصد)	تعداد (هزار)	
	۱۳۹۱	۱۳۹۰		۱۳۹۱	۱۳۹۰
۲۸۱/۴	۱۷۵۷	۴۶۱	۳۵۶/۳	۱۵۰۰۴	۳۲۸۸
-	۲۸۱۴	-	-	۲۳۸۱۷۹۷	-
⊖	۴۵۷۱	۴۶۱	⊖	۲۵۳۸۰۱	۳۲۸۸

۱۶-۴-۴- تابا

تسویه انواع اوراق بهادار الکترونیکی است که در سال ۱۳۸۸ راه‌اندازی گردید. در این سامانه، انتشار و مبادله تمامی اوراق

سامانه تسویه اوراق بهادار الکترونیکی (تابا) به عنوان یکی از ارکان طرح نظام جامع پرداخت، زیرساخت انتشار و

رسید. ارزش واقعی این مبادلات (با احتساب شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی) نیز ۱۳/۷ درصد افزایش یافت. این امر نشان‌دهنده آن است که در سال ۱۳۹۱، با وجود افزایش قیمت‌ها، رشد ارزش مبادلات بر رشد قیمت‌ها پیشی گرفت و مبادلات واقعی در این بخش نسبت به سال گذشته افزایش یافت. انتشار ایران‌چک‌های بانک مرکزی و جایگزینی آن به جای ایران‌چک‌های صادره توسط بانک‌ها که از سال ۱۳۸۷ آغاز شده بود، موجب کاهش ارزش (ناخالص) مبادلات ایران‌چک‌های صادره توسط بانک‌ها در اتاق پایاپای اسناد بانکی تا سطح ۰/۶ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۱ شد. از سوی دیگر، ارزش مبادلات انجام شده از طریق چک‌های عادی تحویلی به اتاق پایاپای برای تسویه مبادلات بین‌بانکی در سال ۱۳۹۱، معادل ۲۰/۴ درصد افزایش داشت.

انتشار ایران‌چک بانک مرکزی موجب افزایش حجم اسکناس و مسکوک در دست اشخاص گردید که به دلیل گردش بدون محدودیت آن در معاملات نقدی و نامشخص بودن تعداد دفعات گردش آن در هر سال، در این محاسبات منظور نشده است.

مشارکت و گواهی‌های سپرده به صورت الکترونیکی صورت پذیرفته و مبادله وجوه در ساتنا به وسیله امکان تامین نقدینگی از محل اوراق بهادار بانک‌ها تسهیل می‌شود. در سال ۱۳۸۹، معرفی اوراق بهادار الکترونیکی با استفاده از سامانه تابا امکان‌پذیر گردید و برای اولین بار اوراق مشارکت الکترونیکی در این سامانه منتشر شد و مورد مبادله و تسویه بین بانک‌ها قرار گرفت. در این راستا، در سال ۱۳۹۰ معادل ۶۵۰۰ میلیارد ریال اوراق مشارکت بازخریدی بانک صادرات از طریق سامانه تابا در بازار عرضه شد که ۲۰ میلیارد ریال آن توسط بانک کارآفرین و بقیه توسط بانک مرکزی خریداری شد. همچنین، به منظور توسعه خدمات «تابا» برای عموم مشتریان و تمام‌الکترونیکی شدن انتشار و مبادله اوراق بهادار، زیرسامانه خزانه مرکزی اوراق در سال‌های ۱۳۸۹ و ۱۳۹۰ طراحی شد. در سال ۱۳۹۱، اوراق مشارکت جدیدی در سامانه مزبور منتشر و عرضه نشد.

۱۶-۵- ارزش کل مبادلات

ارزش اسمی کل مبادلات انجام شده از طریق ابزارها و تجهیزات پرداخت در شبکه بانکی کشور در سال ۱۳۹۱ با ۴۸/۵ درصد افزایش نسبت به سال قبل به ۳۶۸۵۷ هزار میلیارد ریال

جدول ۱۶-۱۱- ارزش کل مبادلات از طریق ابزارها و تجهیزات پرداخت در شبکه بانکی کشور

تغییر در سهم (واحد درصد)	سهم از ارزش کل مبادلات (درصد)		سهم از رشد (واحد درصد)	رشد (درصد)	ارزش (هزار میلیارد ریال)		
	۱۳۹۱	▲۱۳۹۰			۱۳۹۱	▲۱۳۹۰	
*	*	*	*	-۷۹/۴	۰/۰۰۶	۰/۰۰۳	ایران‌چک‌های صادره توسط بانک‌ها
-۹/۳	۳۹/۹	۴۹/۲	۱۰/۰	۲۰/۴	۱۴۷۱۹	۱۲۲۲۵	چک‌های عادی
۳/۵	۱۳/۴	۹/۸	۱۰/۰	۱۰/۱۶	۴۹۲۴	۲۴۴۳	خودپردازها
۶/۰	۱۵/۴	۹/۴	۱۳/۵	۱۴۴/۱	۵۶۷۳	۲۳۲۴	پایانه‌های فروش
۰/۵	۷/۷	۷/۲	۴/۲	۵۸/۱	۲۸۲۴	۱۷۸۶	پایانه‌های شعب
-۳/۶	۱۸/۹	۲۲/۵	۵/۵	۲۴/۶	۶۹۶۰	۵۵۸۶	ساتنا (مشتری به مشتری)
۲/۹	۴/۸	۱/۹	۵/۲	۲۸۱/۴	۱۷۵۷	۴۶۱	پایا (دستور پرداخت واریز مستقیم)
	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰		۴۸/۵	۳۶۸۵۷	۲۴۸۲۶	کل مبادلات (اسمی)
				۱۳/۷	۲۸۲۳۴	۲۴۸۲۶	کل مبادلات (واقعی) (۱)

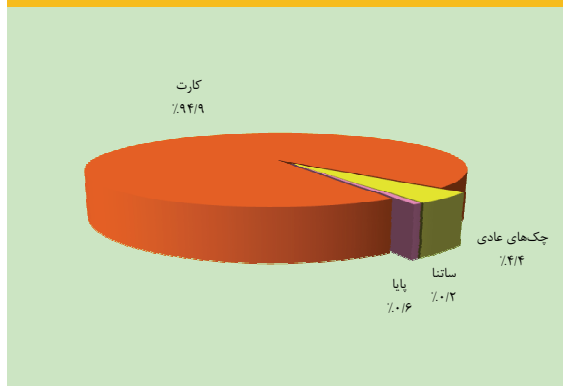
۱- برای محاسبه ارقام واقعی از شاخص قیمت مصرف‌کننده (CPI=۱۰۰=۱۳۹۰) استفاده شده است.

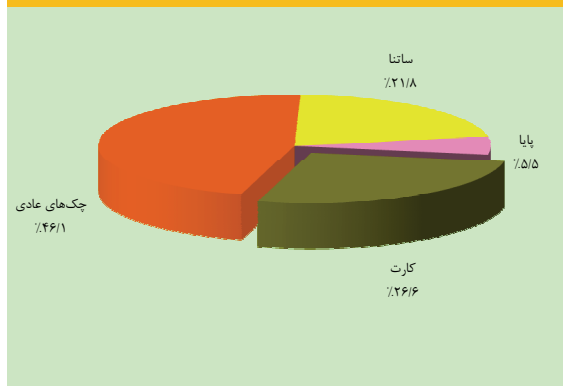
گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۹۱

پایا از تعداد کل مبادلات غیر نقدی به ترتیب معادل ۳/۳ و ۰/۴ واحد درصد افزایش یافت. به این ترتیب، در سال مزبور از تعداد کل مبادلات غیر نقدی، ۹۴/۹ درصد به کارت‌های بانکی و ۴/۴ درصد به چک‌های عادی اختصاص داشت. میانگین ارزش هر تراکنش کارتی در این سال معادل ۳۳۵۲ هزار ریال بود که موجب شد سهم این نوع تراکنش‌ها از ارزش کل تراکنش‌های غیر نقدی در سطح ۲۶/۶ درصد محدود گردد. در مقابل، با توجه به میانگین بالای ارزش هر تراکنش برای چک‌های عادی (۱۲۴/۷ میلیون ریال)، سهم آن از ارزش کل تراکنش‌های غیر نقدی به ۴۶/۱ درصد رسید.

نمودار ۱۶-۳- سهم ابزارهای پرداخت غیرنقدی از تعداد کل تراکنش‌های غیرنقدی در سال ۱۳۹۱

نمودار ۱۶-۴- سهم ابزارهای پرداخت غیرنقدی از ارزش کل تراکنش‌های غیرنقدی در سال ۱۳۹۱

بر خلاف مبادلات انجام شده از طریق انواع چک، مجموع سهم ارزشی مبادلات الکترونیکی در سال ۱۳۹۱ با افزایش مواجه بود. بر این اساس، مجموع سهم مبادلات الکترونیکی از ارزش کل مبادلات طی سال ۱۳۹۱ معادل ۹/۳ واحد درصد افزایش و در مقابل، سهم ارزشی مبادلات با استفاده از چک‌های عادی به همین میزان کاهش یافت. با وجود رشد نسبی اندک ارزش مبادلات چک‌های عادی، کماکان بالاترین سهم از ارزش کل مبادلات (۳۹/۹ درصد) به این ابزار پرداخت اختصاص داشت. مبادلات پایانه‌های فروش در سال ۱۳۹۱ با ۱۴۴/۱ درصد افزایش نسبت به سال گذشته، بیشترین سهم از رشد ارزش مبادلات (۱۳/۵ واحد درصد) را به خود اختصاص داد. بدین ترتیب، سهم پایانه‌های فروش از ارزش کل مبادلات با ۶/۰ واحد درصد افزایش نسبت به سال ۱۳۹۰ به ۱۵/۴ درصد در سال ۱۳۹۱ رسید. در سال مورد بررسی، ارزش مبادلات سامانه پایا با حدود ۴ برابر افزایش نسبت به سال ۱۳۹۰، معادل ۱۷۵۷ هزار میلیارد ریال گردید که سهمی معادل ۴/۸ درصد از کل مبادلات انجام شده در شبکه بانکی را به خود اختصاص داد. دلیل افزایش ارزش تراکنش‌های سامانه پایا، اجرایی شدن بخشنامه ۹۳/۲۵۱۱۴۶ مورخ ۱۳۹۰/۱۰/۱۹ با هدف هدایت تراکنش‌های کمتر از ۱۵۰ میلیون ریال از سامانه ساتنا به پایا بود که البته همین موضوع باعث کاهش ۳/۶ واحد درصدی سهم ارزشی مبادلات مشتری به مشتری از طریق ساتنا شد. ارزش مبادلات انجام شده از طریق خودپردازها نیز با ۱۰۱/۶ درصد افزایش مواجه شد و سهم آن از ارزش کل مبادلات با ۳/۵ واحد درصد افزایش به ۱۳/۴ درصد در سال ۱۳۹۱ رسید.

۱۶-۶- سهم ابزارهای پرداخت غیرنقدی

توسعه بانکداری الکترونیکی و گسترش ابزارها و تجهیزات پرداخت الکترونیکی در سال ۱۳۹۱ منجر به کاهش ۲/۹ واحد درصدی سهم تعدادی مبادلات چک‌های عادی در اتاق پایاپای اسناد بانکی گردید. در مقابل، سهم کارت‌های بانکی و

فصل ۱۶ نظام‌های پرداخت

معادل ۲۱/۸ درصد از ارزش کل تراکنش‌های غیر نقدی را به خود اختصاص داد. شایان ذکر است که در سال مورد بررسی، در مجموع ۱۱/۷ واحد درصد از سهم ارزشی مبادلات چک‌های عادی و ساتنا کاسته شد و به همین میزان بر مجموع سهم ارزشی سایر ابزارهای پرداخت غیر نقدی افزوده شد.

در سال ۱۳۹۱، تسویه وجوه مشتریان در ساتنا ۰/۲ درصد از تعداد کل تراکنش‌های غیر نقدی را به خود اختصاص داد که نسبت به سال ۱۳۹۰ معادل ۰/۷ واحد درصد کاهش نشان می‌دهد. اما از آنجا که تبادلات ساتنا عموماً به صورت وجوه عمده با متوسط ارزش بالا برای هر تراکنش (۱۵۹۹/۳ میلیون ریال) صورت گرفته است، تبادلات انجام شده سهمی

جدول ۱۶-۱۲- سهم ابزارهای پرداخت غیر نقدی از تعداد و مبلغ کل تراکنش‌های غیر نقدی

متوسط ارزش هر تراکنش (هزار ریال)		سهم از ارزش (درصد)		سهم از تعداد (درصد)		
۱۳۹۱	▲۱۳۹۰	۱۳۹۱	▲۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
۳۳۵۲	۲۷۹۸	۲۶/۶	۱۸/۴	۹۴/۹	۹۱/۶	کارت (۱)
۱۲۴۶۷۸	۱۰۴۱۵۵	۴۶/۱	۵۴/۶	۴/۴	۷/۳	چک‌های عادی (۲)
۱۵۹۹۳۲۱	۴۰۵۴۲۴	۲۱/۸	۲۵/۰	۰/۲	۰/۹	ساتنا (مشتری به مشتری)
۱۱۷۰۷۹	۱۴۰۰۸۴	۵/۵	۲/۱	۰/۶	۰/۲	پایا (دستور پرداخت و اریز مستقیم)
۱۱۹۵۰	۱۳۹۶۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	مجموع تراکنش‌های غیر نقدی

۱- شامل تراکنش‌های مربوط به پایانه‌های فروش و شعب بوده و خودپردازها را در بر نمی‌گیرد. بخشی از تراکنش‌های انجام شده در خودپردازها مربوط به مواردی بجز دریافت پول نقد از دستگاه است (به عنوان مثال، پرداخت قبوض و انتقال وجه) که به علت در دسترس نبودن ارقام تفکیکی در این محاسبه منظور نشده است.

۲- تنها مربوط به چک‌های عادی تحویلی به اتاق پایاپای اسناد بانکی است.